

Тема: Закінчення іменників III відміни в орудному відмінку. Словозміна іменників IV відміни

Мета: формування компетентного мовця, який усвідомлює роль знань, умінь і навичок з морфології, необхідних для здійснення мовленнєвої діяльності.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- *знаннява складова:* усвідомлює важливість дотримання орфографічної норми для сучасного мовця; знає правила вживання відмінкових закінчень іменників III і IV відмін; користується правилами відмінювання, зокрема складних випадків словозміни іменників IV відміни; виявляє й пояснює порушення орфографічних норм, застосовує знання на практиці;
- *діяльнісна складова:* організовує свою діяльність, дотримуючись граматичних норм відмінювання іменників; виявляє вміння знаходити, аналізувати й пояснювати порушення, допущені під час відмінювання іменників III та IV відмін; працює з орфографічним словником; застосовує знання на практиці;
- *ціннісна складова:* виявляє наміри вдосконалення власної грамотності; висловлює своє ставлення до написаного, відчуває відповідальність за дотримання морфологічних норм.

Тип уроку: урок поглиблення знань, умінь і навичок.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ групи

Інтелектуальна зарядка

- Які іменники належать до III відміни?
- Чи поділяються вони на групи?
- Іменники якого роду належать до IV відміни?
- Які закінчення мають іменники IV відміни в початковій формі?
- Які суфікси мають іменники IV відміни в непрямих відмінках?

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Перевірка домашнього завдання

Лінгвістичне спостереження

- Прочитайте текст, розкриваючи дужки і вживаючи іменники у потрібній відмінковій формі. Визначте стильову приналежність тексту.

Пісня — одне з найцінніших духовних (надбання) українського (народ). Вона виникла в трудовій (діяльність, народ), у ній відбиті їх (звичай) і вірування, змагання за кращу (доля), боротьба з іноземними й своїми власними (поневолювач). (Багатство) і (розмаїтість) позначені жанрова природа й тематика української пісенної (культура). Вона вражає своєю високою (поетичність, краса) і стильовою (самобутність, мелодія). Народна культура є тим (джерело), яке живило і живить літературу і музичну (творчість) (М. Гордійчук).

- Випишіть іменники III відміни. Поясніть, за якими ознаками ви це зробили.

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

IV. ПОГЛИБЛЕННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ

Теоретичний матеріал

Особливості відмінювання іменників III відміни

Орудний відмінок	іменники мають закінчення -ю:	любов'ю, тушшю, Керчю, радістю
	кінцевий приголосний основи (крім р, ш) подвоюється, якщо стоїть після голосного	міццю, миттю, суттю, тінню, зустріччю, подорожжю
	кінцевий приголосний основи не верф'ю, подвоюється, коли перед ним є інший приголосний	радістю, швидкістю

Завдання. Поставте подані іменники в О. в. однини, поділивши на 3 стовпчики: 1) у яких відбувається подовження приголосних; 2) у яких подовження не відбувається; 3) у яких уживається м'який знак.

Домовленість, цінність, діяльність, любов, свідомість, безліч, мораль, якість, потужність, верф, мить, гостинність, подорож, мати, зелень, ртуть, кров.

Особливості відмінювання іменників IV відміни

називний відмінок однини	закінчення -я, після шиплячого а	-ягня, цуценя, кошеня, ім'я, племя, курча, лоша
Увага! У родовому, давальному і місцевому відмінках іменники цієї групи мають суфікс -ат-, -ят- (курчати, лоша́ти, кошеняті́). Суфікс -ен- уживається в усіх відмінках, крім називного та знахідного однини (племені́, іменем)		
родовий відмінок однини	закінчення -и, -і	курчати, лоша́ти, імені́, племені́
давальний місцевий відмінки однини	і закінчення -і	теляті́, (на) теляті́, курчаті́, (на) курчаті́, імені́, племені́

орудний відмінок однини	втрачають суфікс -ят- (-ат-) і мають закінчення -ям, післяшиплячого -ам	іягням, цуцням, кошеням, ім'ям, плем'ям, курчам, лошам
Увага! Іменники ім'я, плем'я в орудному відмінку мають паралельні форми, тобто із закінченням -ем, і з закінченням -ям: іменем і ім'ям, племенем і плем'ям.		
Увага! В усіх формах множини іменники четвертої відміни мають суфікси -ат-, -ят-, -ен-: лоша́та, теля́та, іме́на, племе́на.		

Завдання. Перепишіть речення, розкриваючи дужки, слова поставте у відповідному відмінку.

1. У (Щеня) якого розуму питати? 2. Аж суне Вовк — такий страшений та здоровенний! Та так прямісінько до нашого (Ягня). (Ягня) нікуди тікати. 3. Ет, реп'яхами дорікаєш! — сказав Бровко.— А пам'ятаєш, як у пекарні був (щеня)? 4. Діти-молодята! І (дівча) і (хлоп'я)! Годі бігати і скакати: буду загадку казати. 5. Спитав я (голуб'я) моїх: Що ж воно бігало в дорозі? (За Л. Глібовим)

V. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Поставте іменники III і IV відміни у родовому й орудному відмінках однини, поясніть їх правопис.

Галузь, подорож, сталь, міць, височінь, загибель, жовч, якість, доповідь, ім'я, галчєня, гуся, сім'я, хлоп'я, далечінь, мідь, голуб'я, ко́ліща, курча, плем'я.

VI. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Самостійна робота

1. Розподіліть іменники I, II та III відміни

Жирафа, єнот, бурхливість, любов, тополя, димар, небо, активність, тиша, гордість, епізод, яворина, обізнаність.

2. Завдання. Поставте подані іменники у кличному відмінку однини й уведіть один-два з них у речення.

Радість, мудрість, пам'ять, осінь, печаль, ніч.

3. Завдання. Розподіліть іменники I і III відміни.

Воля, імовірність, пунктуальність, ікра, ідентичність, ера, ірреальний, мама, хоробрість, естетичність, осика, стабільність, казка, рішучість.

4. Перепишіть, уставляючи на місці крапок, де потрібно, літери.

1. Історія підносить факел над ніч..ю чорною (М. Рильський). 2. І пам'ят..ю живе земля під світлим небом України (Д. Луценко). 3. Правдою, совіст..ю світиться нам людина щира і чесна (Б. Олійник). 4. Людина прекрасна своєю людяніст..ю, незламніст..ю духу й творчим горін..ям (За І. Матяш). 5. Я йшов без сумнівів і страху, лишень би з чест..ю й гідніст..ю дійти (З. Красівський). 6. Не звикнуся з чужою рол..ю (Т. Майдановий).

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія. Технологія «Мікрофон»

- На уроці я дізнався...

- Навчився...

- Зрозумів...

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ. Знати теоретичний матеріал.

Завдання:

1. Провідмінійте іменники *мама, мати, кров, ніч, тінь, ім'я, плем'я, сіль, мідь, любов*

2. Утворіть іменники IV відміни від поданих слів. Визначте, чи є серед них неправильно утворені.

Лелека, заєць, гуска, курка, кінь, корова.

Поділ іменників на відміни			
I відміна	II відміна	III відміна	IV відміна
ч., ж., сп. роді -а, -я: Микола, ковдра, сирота	ч.р. □, -о: край, дядько; с.р. -о, -е, -а, -я: житло, поле, життя, знання	ж.р. □: тінь, галузь + мати	с.р. -а: лоша (лошати) -ат-, -ят-, - ен-я: дитя (дитяти)

Як правильно написати закінчення О. в. однини іменників III відміни

1. Чи в кінці основи є лише один приголосний звук?			
Так		Ні	
2. Чи цей звук — губний або [p]?		2. Чи перед кінцевим приголосним є звук [p]?	
Так		Ні	
Ні		Так	
Ставимо апостроф: <i>кров'ю, матір'ю</i>	Подвоюються приголосні: <i>сіллю, піччю</i>	Ставимо апостроф: <i>верф'ю</i>	Приголосні не подвоюються: <i>радістю, жовчю, Керчю</i>

Особливості відмінювання іменників III відміни

Орудни й відмінок однини	іменники мають закінчення -ю:	любов'ю, тушшю, Керчю, радістю
	кінцевий приголосний основи (крім р, щ) подвоюється, якщо стоїть після голосного	міццю, миттю, суттю, тінню, зустріччю, подорожжю
	кінцевий приголосний основи не подвоюється, коли перед ним є інший приголосний	верф'ю, радістю, швидкістю

Іменники III відміни на групи не поділяються, тому відмінкові закінчення в них однакові незалежно від кінцевого приголосного основи.

Серед іменників III відміни чимало назв абстрактних понять, які мають лише форму однини: *гордість, свіжість, юність*.

Теоретично у кличному відмінку однини можна поставити всі іменники III відміни, проте найчастіше такі форми трапляються в художньому стилі: *любове, совісте*.

Словозміна іменників IV відміни

У родовому відмінку (Р.в.) іменники IV відміни мають закінчення -и (після суфікса -ат- (-ят-)) та -і (після суфікса -єн-): *лошати, маляти, імені*.

У давальному (Д.в.) й місцевому (М.в.) відмінках однини іменники IV відміни мають закінчення -і: *лошаті, маляті, імені*.

У знахідному відмінку (З.в.) множини іменники IV відміни — назви істот мають паралельні форми: Не вчи старого, як гусенят (гусенята) пасти (Нар. творч.). Суфікс -ат- (-ят-) буває в усіх відмінках іменників IV відміни, крім називного і орудного: *лошати, маляти*, але малям, лошам.

Суфікс -єн- буває в усіх непрямих відмінках однини іменників IV відміни, крім знахідного, та в усіх відмінках множини.

В орудному відмінку однини перед закінченням -ю кінцевий приголосний основи іменника подовжується (на письмі позначається подвоєними літерами): *сталлю, ніччю, подорожжю*.

Якщо в початковій формі в кінці основи збігаються два різні приголосні звуки, подовження немає (на письмі немає подвоєних літер): *совістю, гідністю, скатертю*.

Після літер *б, п, в, м, ф* перед закінченням -ю ставлять апостроф: *кров'ю, любов'ю, матір'ю*.

Подвоєні літери перед закінченням орудного відмінка однини іменників III відміни *тінню, розповіддю, сіллю, гуашню*.